

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

3

*Lietuvos valstybės idėja
(XIX a.-XX a. pradžia)*

ŽALTVYKSLĖ

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJS

Simono Daukanto 200 - osioms metinėms

3

*Lietuvos valstybės idėja
(XIX a.-XX a. pradžia)*

ŽALTVYKSLĖ

Vilnius

1991

Redakcinė kolegija:

**Egidijus Aleksandravičius, Antanas Kulakauskas,
Rimantas Miknys, Egidijus Motieka, Antanas Tyla**

Recenzavo;

Gediminas Rudis

TURINYS

Pratarmė.....	5
I. STRAIPSNIAI. STUDIJOS	7
<i>Vladas Strutavičius</i> . Konstituciniai sumanymai Lietuvoje XIX a. pradžioje (1806-1812 m.)	7
<i>Egidijus Aleksandravičius</i> . 1863 m. sukilimas ir lietuvių nacionalinio judėjimo politinė programa	29
<i>David Fajnhauz</i> . 1863 metų pagrindinė valstybė Lietuvoje	41
<i>Arūnas Vyšniauskas</i> . Socialdemokratijos politinė transformacija 1896 metais	67
<i>Rimantas Miknys</i> . P. Višinskis ir Lietuvos nepriklausomybės idėja	133
<i>Arvydas Gaidys</i> . Lietuvių krikščionių-demokratų partijos kūrimosi aplinkybės (1905-1907 m.)	139
<i>Rimantas Miknys</i> . Vilniaus autonomistai ir jų 1904-1905 m. Lietuvos politinės autonomijos projektai ..	173
<i>Egidijus Motieka</i> . Didžiojo Vilniaus Seimo preliudija: Memorandumas Rusijos vyriausybei	199
<i>Raimundas Lopata</i> . Lietuvių inteligentijos politinė veikla 1914-1915 metais	231
<i>Raimundas Lopata</i> . Lietuvių politinių centrų sąveika 1915-1916 metais	253
<i>Česlovas Laurinavičius</i> . Pasvarstymai Naujųjų laikų Lietuvos valstybės pripažinimo klausimu	271
II. SENA DISKUSIJA. KUR TAŠA?	291
<i>Vanda Sruogienė</i> . Esminiu Lietuvos istorijos klausimu. Atsakymas V. Trumpai	291
<i>Vincas Trumpa</i> . Pora pastabų dėl V. Sruogienės atsakymų.....	301

III. PUBLIKACIJOS	303
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įkūrimo manifestas (projektas). Parengė <i>V. Sirutavičius</i>	303
Atgimimo priešaušryje. Parengė <i>S. Jegelevičius</i>	311
Lietuvių krikščionių-demokratų partijos programos projektas. Parengė <i>A. Gaidys</i>	327
Lietuvių Memorandumas Rusijos Ministrų Tarybos Pirmininkui grafiui <i>S. J. Vitei</i> (1905 m. lapkritis). Parengė <i>E. Motieka</i>	341
Lietuvos konstitucijų projektai 1916-1918 metais. Parengė <i>A. Grigaravičius</i>	351
1917 m. rugsėjo 18-22 d. Lietuvių konferencijos Vilniuje rezoliucijos projektas. Parengė <i>R. Lopata</i>	435
Mykolas Rōmeris. Juozas Pilsudskis. Parengė <i>E. Motieka</i>	441
<i>Egidijus Motieka</i> . Keletas žodžių apie <i>M. Rōmerio</i> straipsnį "Juozas Pilsudskis"	481
PODSUMOWANIE	487
SUMMARY.....	497

ATGIMIMO PRIEŠAUŠRYJE

Parengė Sigitas Jegelevičius

Laikome visuotinai pripažintu dalyku, kad Liublino unija nepanaikino, bet tik apribojo Lietuvos valstybingumą. Į tolesnį jos suvereniteto sunykimą keletas lemtingų žingsnių buvo žengta XVIII a. paskutinį ketvirtį. Paradoksalu, bet tokiu žingsniu buvo ir 1791 m. gegužės 3 d. Žečpospolitos Konstitucija. Visus Lietuvos suvereniteto likučius panaikino galutinis Žečpospolitos likvidavimas ir Lietuvos inkorporavimas į Rusijos imperiją.

XIX a. pirmojo trečdaliao daugelis Lietuvos istorijos klausimų gana detalai tyrinėta. Bet bendras to meto Lietuvos gyvenimo vaizdas dar gana miglotas. Toji laiko migla paskui daug ką deformavo. Tiek tyrinėjimuose, tiek mūsų suvokime čia yra savotiška duobė. Neabejotina, kad tuomet Lietuvoje viešpatavo unijiniai vaizdiniai, unijos su Lenkija tęstinumo ir netgi stiprinimo idėja. Šitos idėjos gyvybingumą ne tik pratęsė, bet ir sustiprino tiesioginis ir visapusiškas tautinis pavergimas, atsiradęs inkorporavus Lietuvą į Rusijos imperiją. Tą tautinį pavergimą pradėjo justai ne tik neprivilegijuotieji luomai, bet ir bajorija. Neabejotinai tokia situacija turėjo sąlygoti sustiprintą bandymą pažinti save. Žečpospolitos padalijimas, Lietuvos inkorporavimas į priešiškos kaimyninės valstybės sudėtį neišvengiamai turėjo atvesti į vidaus jėgų konsolidaciją. Visų pirma į bajorijos konsolidaciją. Toji konsolidacija XIX a. pradžioje galėjo vystytis tik unijinių vaizdinių kurstymo keliu. O tai sąlygojo netgi kai kuriuos unijinio ekstremizmo pasipriešinimus. Visa tai supriešino kraštą su Rusijos bandymais visapusiškai įjungti "atgautas iš Lenkijos teritorijas". Apskritai tai buvo veiksmingos priemonės idėjiškai pasipriešinti carizmo kėsłams, kol kas neleido jam per daug džiūgauti dėl kaimyninės valstybės padalijimų rezultatų, nes prijungtose vakarų gubernijose carizmui nuolat kildavo aštrių politinių problemų, kurias dar labiau aštrino bendroji politinė Rusijos vidaus situacija.

Sutikime taip pat, kad po padalijimų Lietuva beveik nebeteko savo didikų. Daugumą jų Lietuva galutinai prarado. Fiziškai jie išliko, bet nebeliko jų lietuviškos dvasios. Jau daug anksčiau įvykusi Lietuvos didikų kalbinė polonizacija XIX a. pradžioje virsta ir jų dvasinė polonizacija. Bendros valstybės likimas, padalijimai Lietuvos didikus galutinai nubloškė į Lenkijos glėbį. Jokiu būdu tuo metu Lietuvos didikai nebuvo abejingi Lietuvos valstybingumo atkūrimui, bet tik įsivaizdavo jį bendru su Lenkija. Neabejotinai XIX a. pradžioje, ypač po nepavykusių mėginimų deklaruoti ir įgyvendinti LDK atkūrimą karų su Napoleonu metu, vienintelis realus bandymas atsitiesti, atsispirti Rusijai ir nusikratyti jos valdinytės* buvo vieningos su Lenkija valstybės atstatymas. Bendromis su Lenkija pastangomis buvo lengviau išsivaduoti. Bent jau kiek realesnis atrodė tas siekimas. Deklaruoti vien LDK atkūrimą tuo metu buvo nerealu. Esant tokioms sąlygoms, negalima kalbėti vien apie lietuvių tautinės savimonei susilpnėjimą. Realus pavojus sustiprino tautinę savimonei, gerokai užaštrino ją. Tik tuo metu lietuvių tautinė savimone buvo labiau prolenkiška. O jau po to, slenkant dešimtmečiams, sekė gilesnis savęs suvokimas. Jo gilėjimas atvedė į savęs kaip atskiro nuo lenkų suvokimą. Deja, Lietuvos didikų palikuonys tuo metu savo ištakų jau nebeieškojo, tarėsi jas suradę ir suvokę, sielvartavo, kad dar daug kas Lietuvoje to nesuvokia.

Daugumas ne tik kalbiškai, bet ir dvasiškai polonizuotų Lietuvos didikų XIX a. pradžioje itin ryškiai skyrėsi nuo daugumos bajorijos. Didikus nuo bajorijos kaip ir anksčiau, taip ir dabar skyrė netgi kalba. Kadaisė, viršūnėse plintant polonizacijai, didikai pradėjo kalbėti lenkiškai, tuo skirdamiesi nuo lietuviškai ir baltarusiškai kalbančios bajorijos. Dabar gi didikai jau kalbėjo prancūziškai, nors ir lenkiškai daugelis dar nebuvo užmiršę, o bajorija - lenkiškai, nors kai kas dar mokėjo lietuviškai ar baltarusiškai. Tarp

---

* Rusijos imperijoje nebuvo piliečių. Tebuvo tik valdiniai. Čia terminu valdinytė nusakoma tai, kas Rusijoje tuo metu buvo vadinama *подданство*. Lietuviško atitikmens tuomet irgi nebuvo. Valdinytis buvo vadinamas *падо́нни*.

bajorijos jau buvo besibaigianti kalbinė polonizacija, bet dar nebuvo pažengusi dvasinė. Vienų dvasinė, o kitų kalbinę polonizaciją tik paskatino nepriklausomybės netektis. Toliausiai nuo dvasinio sulenkėjimo buvo smulkioji, bežemė ar baudžiauninkų neturinti bajorija. Jie dar mažai tebuvo nutolę nuo valstietijos, bet tradiciškai turėjo gana aštrią valstybingumo sampratą. Visai be reikalo vėliau pradėta šaipytis iš lietuviškų bajorėlių kai kurių elgsenos ir mąstysenos pasireiškimų. Tuo jie reiškė ne savas asmenines ambicijas, bet gana savotiškai, lietuviškam valstiečiui nesuprantamai, reiškė sudužusias bendras godas. Smulkieji bajorai buvo didžiausioji to meto samprata tautos dalis. Bet šitoji bajorija, kaip ir vidutiniai valstiečiai, neišvengiamai buvo didikų įtakuojama.

Pagaliau sutikime su tuo, kad XIX a. pradžioje vadintis lietuviu, tai jokių būdu nereiškė nusakyti savo pilietybę ar valstybinį priklausomumą. Juk tuo metu jau nebebuvo savos valstybės. Lietuvos bajorija žinojo ką sako ar daro. Neretai dabar šokiruoja tai, kad tokių lietuviams besivadinančių buvo ir Vakarų Baltarusijoje. Todėl su užmoju, ypač pokario metais, imtasi taisyti šį epochos "nesusipratimą", visa tai suvedant į istorines kategorijas. Ypač čia pasidarbavo kai kurie literatūrologai, pasistengę dideliu lenkų ir baltarusių džiaugsmui. Prie tokių "istorinės tiesos atstatymo" pastangų įtvirtinimo yra prisidėję ir istorikai. Priežastys? Jie tenkino svetimųjų norus bei užmačias, mandagiai visus ir viską pagal Lietuvos TSR sienas arba pagal raštams naudotą kalbą suskirstydami. Tuo tenkino ir savas siaurai bei neteisingai suprastas tautines ambicijas (štai, mes, tikri lietuviai, visą laiką tik lietuviškai tekalbėjom ir rašém!), tuo sumenkindami savo valstybės ir tautos kultūros pasiekimus, atstumdami savus tautiečius, viešai nekalbėjusius ir nerašiusius lietuviškai. Ar ne toks požiūris padėjo lyg ir galutinai įsitvirtinti nuomonei, kad Lietuvoje kilo, gyveno ir neretai kūrė ar veikė daugybė lenkų kultūros veikėjų. Tai kas ta Lietuva? Argi jos kultūros paveldas yra pyragas, kurį reikia svečiams išdalinti, o sau pasilikti vien trupinius?

Ar mes įsitikinę, kad esame teisūs, o klydo tie, kurie kadaise vadinosi lietuviams? Ar suvokiame, ką galvojo ir veikė, kodėl vienaip ar kitaip elgėsi smulkioji, o gal ir vidutinė

buvusios LDK (o ne tik dabartinės Lietuvos!) bajorija XIX a. pradžioje? Reikėtų rimtai susimąstyti ir pabandyti suvokti "Pono Tado" laikų ir jų bajorijos labai lietuvišką galvosena. Juk tai buvo dviejų kartų, gyvenusių, dirbusių, veikusių visuomenėje dar savos valstybės sąlygomis sandūra, o dabar patekusių į svetimos valstybės glėbį. Būtų panašu ir tikėtina, kad tos kartų sandūros žmonių pokalbiuose, apmąstymuose, apibendrinimuose buvusi tokia pat ar bent dvasiškai labai artima situacija tai, kuri Lietuvoje buvo susiklosčiusi dabartiniais pokario metais, kai vėl likvidavus Lietuvos valstybę atsidūrėme inkorporuoti į tos pačios, kaip ir kadais, kaimyninės valstybės sudėtį. Daugelio dalykų samprata abiem laikotarpiais turėjo būti gana panaši. Kaip ir dabar, taip ir XIX a. pradžioje tokia apmąstymų kryptis turėjo būti būdinga įvairiems visuomenės sluoksniams.

Tuomet Lietuvoje brendo pirmieji, dar gana prieštaringi, skirtingai atrode ir suvokti atgimimo daigai. Valstybingumo atgavimo ieškojimus paskatino gana prieštaragai, nevienareikšmiškai suvoktas formalios Lenkijos Karalystės su savo Konstitucija sudarymas.

Tad štai tokioje aplinkoje atsirado žemiau skelbiami dokumentai, neabejotinai atspindintieji (ypač tai pasakytina apie svarbiausiąjį šito pluoštelio dokumenta - Konstituciją) bent jau to meto bajorijos ir didikų godas, nuotaikas, o taip pat ir šių nuotaikų užmojų.

Skelbiami dokumentai yra Lietuvos valstybinio istorijos archyvo Vilniaus generalgubernatoriaus fondo bendrojo skyriaus 1815 metų skirsnio byloje (F.378.-1815 m.-BS.-B.103). Senasis bylos aplankalas pamestas, todėl nauja, tikslesnė bylos antraštė ant jos aplankalo neatitinka įrašytosios apyrašė. Gal ir dėl to ši byla nebuvo plačiau panaudota. Beje, pagal įrašus bylos panaudojimo lape, su jos dokumentais susipažinę šeši tyrinėtojai. Pirmasis šią bylą tik peržiūrėjo E.Laucevičius (1964 07 16). Po to ji pabuvojo tuometinio šio archyvo direktoriaus D.Butėno rankose (1966 06 18), kuris taip iš eilės yra peržiūrėjęs daugybę savo archyvo bylų. Mokomosios archyvinės praktikos metu bylą peržiūrėjo studentas istorikas D.Butkus (1975 03 04), o jau po to išrašus bei nuorašus iš bylos darė šių eilučių autorius (1981 03 31). 1985 metais su byla susipažino archyvo darbuotoja,

ruošusi medžiagą vadovui po archyvo fondus ir menotyrininkė Janonienė kai ką užsirašė moksliniam darbui. O 1990 01 22 byla vėl peržiūrėjo šių eilučių autorius. Ji neseniai restauruota ir įrišta į gerus viršelius. Byloje yra keletas dokumentų, nesusijusių su nagrinėjamu klausimu (apie J.Rustemo pieštų kortų platinimą ir kt.).

Iš bylos aiškėja kad 1815 m. Lietuvoje buvo gana plačiai pasklides Lenkijos Karalystės Konstitucijos projektas. Tai rodo, kad Lenkijos Karalystės su 1772 metų sienomis galimo atkūrimo klausimas buvo žmonių intensyviai svarstomas ir to buvo tikimasi. Neabejotinai prie šito projekto platinimo buvo prisidėjęs Mykolas Kleopas Oginskis, žinomas Lietuvos, o paskui ir Rusijos politikas, vienas iš paskutinės LDK vyriausybės narių, o taip pat vienas iš 1811 m. LDK atkūrimo projekto autorių. Su Konstitucijos projekto platinimu tokiu būdu buvo susijęs žmogus, kuriam buvo ne tik kad nenauja, bet gyvybiškai itin svarbi Lietuvos valstybingumo atstatymo idėja. Jis ilgai ir skausmingai ieškojo jo atkūrimo kelių. Galbūt ir buvo juos suradęs, bet nebuvo iki galo perpratus Rusijos carizmo.

Platintas Konstitucijos projektas neabejotinai tomis sąlygomis atitiko Lietuvos interesus. Tuo metu atsipalaiduoti nuo Rusijos imperijos, prisijungusios dalį buvusios Respublikos, buvo mėginta tik bendromis Lietuvos ir Lenkijos pastangomis. Antras pažymėtinas momentas, - Konstitucijoje deklaruojama bendra Lenkijos ir Lietuvos valstybė (vienu bendru Lenkijos pavadinimu) turėjo būti vadovaujama didikų ir vidutiniosios bajorijos. Visi kiti bajorijos sluoksniai tik būtų įję į tautos sąvoką, ir, suprantama, būtų naudojęsi visomis tautos narių teisėmis. Šis projektas, - tai žingsnis atgal, palyginus su Gegužės 3-osios konstitucija. Bet atgal politinę mintį atbloškė ne vidaus reakcija, o išorės politiniai veiksniai, valstybės žlugimas ir jos teritorijos inkorporavimas į trijų juodųjų erelių "globą".

Skelbiamuose dokumentuose Konstitucijos projekto išplatinimo Baltarusijoje (Minsko gubernijoje) pradininku buvo Vilniaus gubernijos bajoras Jurgis Soroka, titulavęs Ašmenos žemės prezidentu, bet nežinia ar ten gyvenęs. Informacija apie Konstitucijos tekstą minimali. Iš dokumentų aiškėja, kad M.Oginskis neblogai pažinojo J.Soroką. Juk

sutikęs gatvėje jį užkalbino (neįtikėtina, kad J.Soroka būtų drįsęs pažeisti etiketą). Iš to išeitu, kad J.Soroka buvo jau nebejaunas, jeigu jį Mykolas Oginskis (1765-1833) neblogai pažinojo. Darome prielaidą, kad tai buvo tas pats Jurgis Soroka, kurio tėvas Juozapas Soroka (herbas "Jelec"), kilęs kažkur nuo Baltarusijos pusės, įsigijo Pukenių dvarą ir Dabužių palivarką tarp Anykščių ir Kavarsko. Jurgis Soroka palaidotas Kavarsko kapinėse. Yra jo proanūkis, dabar jau kuklus pensininkas Liucijonas Soroka, gyvenantis Vilniuje. Pastarojo motina - Kochanovska (herbas "Korvin") - žinomo Rusijos diplomato Rytuose duktė. Tai vienintelis Sorokų giminės vyriškos linijos atstovas Rytų Europoje. Po prijungimo prie Rusijos Sorokos patyrė keturis sukrėtimus... Kai šių eilučių autorius paklausė Liucijoną Soroką, laisvai kalbantį trimis kalbomis, ar galima rašinyje paminėti jo vardą, jis atsakė: jeigu tai nepakenks Lietuvai.

1.

Lenkijos Karalystės Konstitucija

1815 m.

Vertimas iš lenkų kalbos

Konstitucija

Lenkijos Karalystė yra atskira, bet per Konstituciją sujungta su Rusijos Imperija. Kariuomenė bus pavaldi tam tikram viršininkui.

Valstybės sudėtis

Valstybė bus paskirstyta į vienuolika provincijų, būtent: Varšuvos, Vitebsko, Piotrkavo, Gardino, Vilniaus, Liublino, Žitomiro, Mogiliovo, Minsko, Podolės ir Kijevo. Kiekviena provincija bus padalinta į dvi vaivadijas.

Valdymas priklausys karaliui, kaip tautos ir karališkosios valdžios galvai. Karalius turės vicekaralių. Karalius turės vyriausybės valdininkus civilius ir kariškus Mnistrus, o diplomatinėje srityje agentus ar pasiuntinius prie užsienio

vyriausybių. Karalius disponuoja pajamomis pagal Seimo iš anksto patvirtintą būtinų išlaidų būsimam laikotarpiui apskaičiavimą.

Reprezentavimas arba tautos atstovybė

Seimai šaukiami iš bajorų, ąrašytų į knygas ir mokančių ne mažiau kaip šimto auksinių mokesčius. Senatas sudaromas iš 123 senatorių. Tribunolas yra vienas visai karalystei. Civilinės ir karinės tarnybos duodamos tik lenkams, besinaudojantiems pilietinėmis ir tautos teisėmis.

Tautos teisės

Bet kokios padėties lenkai yra lygūs prieš įstatymą; visi lygiai naudojasi asmens laisve. Nė vienas lenkas negali būti teisiamas ir persekiojamas, tik įstatymu patvirtintais atvejais ir būdais. Dvarų konfiskavimas kaip bausmė panaikinama visiems laikams ir negali būti sugražinta. Bet kurio Lenkų žemės gyventojų būstas yra neliečiamas prieglobstis; niekas neturi teisės įeiti į jį, nebent tik įstatyme nurodytu atveju.

Originalą atitinka:

Vertėjas Osipas Bernadskis

L.6. Originalas. Vertimas iš rusų kalbos.

Конституция Польского Королевства

1815 г.

Перевод с польского

КОНСТИТУЦИЯ

Королевство Польское есть отдельным, но соединенное с Империею Российскою посредством Конституции. Войско состоять будет под властью свойственного начальника.

Разделение Государства

Государство разделяться будет на одиннадцать провинций, а именно: Варшавскую, Витебскую, Пиотрковскую, Гродненскую, Виленскую, Люблинскую, Житомирскую, Могилевскую, Минскую, Подольскую, и Киевскую. Всякая провинция разделена будет на два воеводства.

Правление принадлежать будет к королю, яко главе народа и власти королевской. Король будет иметь вице-короля. Король будет иметь по части правительства чиновников гражданских и военных Министров, и по части дипломатической при заграничных дворах агентов или посланников. Король распоряжается доходами по предварительному через Сейм утверждению исчисления необходимых на наступающее время доходов.

Репрезентация или Депутация народная

Сеймы собираются из дворян записанных в книги и вносящих подати сто золотых. Сенат составляется из 123 сенаторов. Трибунал на целое королевство один. Должности гражданские и военные раздаваемые будут самим токмо полякам, пользующимися обывательскими и народными правами.

Право народное

Всякого состояния поляки в отношении закона сыть равные; все равно пользуются личною свободою. Ни один поляк судим и преследован быть не может, токмо в случае и по обряду учрежденному Законом. Наказание конфискации имений навсегда уничтожаются и привращенную быть не может. Дом всякого жителя Польской земли есть убежищем неприкосновенным; никто не имеет права ввойти в оный разве токмо по причине законом указашой.

С подлинным верно:

Переводчик Осип Бернадский

Л.б. Подлинник.

*Minsko karinio gubernatoriaus artilerijos generolo
majoro Ignatjevo raportas Lietuvos kariniam
gubernatoriui Aleksandrui Rimskiui Korsakovui*

1815 m. liepos 15 d.

Minskas

Praėjusį birželio mėnesį, kai aš dėl ligos nebuvau Minsko gubernijoje, Minsko policmeisteris Narbutas pas įvairius asmenis aptiko raštą, pavadintą Lenkijos Karalystės Konstitucija. Kaip matyti iš jo turinio, tą raštą į viešumą paleido koks nors nepatikimai maštantis žmogus, todėl ponas Minsko civilinis gubernatorius įsakė visas tokias Konstitucijas surinkti ir sunaikinti, ir kartu padaryti tyrimą kas pirmas paleido tokį beprasmį raštą. Apie tai tučtuoju buvo pranešta ponui Vyriausiajam vadui Sankt-Peterburge.

Pagal šitą pranešimą ponas Vyriausiasis vadas Sankt-Peterburge šio mėnesio 7 dieną nurodė pradėtą šiuo reikalu tyrimą tęsti kol bus surastas tas, kuris pirmas pleido į viešumą tokią Konstituciją ir jam pranešti, kas bus nustatyta.

O kaip paaiškėjo iš čia atlikto tardymo, paminėtąją Konstituciją į Minsko guberniją įvežė Vilniaus gubernijos dvarininkas Soroka ir iš pradžių ją įdavė Kamenės eksdivizijoje esančiam regentui Boguckiui, o nuo jo, Boguckio, pasklido po įvairias rankas. Soroka savo pasiaiškinyje nurodė, kad paminėtąją Konstituciją jis gavo Vilniuje iš tarnaujančio pas senatorių kunigaikštį Oginskį Pranciškaus Bavoro pono Oginskio namuose ir jam pačiam ten esant. Todėl pateikdamas tos Konstitucijos vertimą ir dvarininko Sorokos parodymus, aš nuolankiausiai prašau Jūsų aukštąją prakilnybę pagal pono Vyriausiojo vado Sankt-Peterburge valią įsakyti kam reikia, kad paklaustų poną senatorių kunigaikštį Oginskį ar tikrai jam dalyvaujant dvarininkas Soroka gavo iš Bavoro tą raštą. Po to reikia pranešti ponui Vyriausiajam vadui Sankt-Peterburge.

Generolas majoras

Ignatjevas

L.3-4. Originalas. Vertimas iš rusų kalbos.

Репорт Минского военного губернатора генерал-майора артиллерии Игнатьева Литовскому военному губернатору генералу от инфантерии Александру Римскому Корсакову

15 июля 1815 г.

г. Минск

Время отсутствия моего из Минской губернии по случаю болезни в истекшем июне месяце открыта была минским полицеймейстером Нарбутом у разных лиц бумага под названием Конституции Польского Королевства и как по содержанию оной видно, что таковая бумага выпущена в публику каким-нибудь неблагомыслящим человеком, что по сему Минским господином гражданским губернатором приказано было все таковые Конституции отобрать истребить и вместе с тем произвести исследование: от кого вышла первоначально таковая целая бумага. О чем тогда же донесено было им господину Главнокомандующему в Санкт-Петербурге.

По поводу своего донесения господин Главнокомандующий в Санкт-Петербурге от 7 числа сего месяца предписывает начатое по сему предмету исследование продолжать до отыскания выпустившего первоначально в публику таковую Конституцию и что по следствию откроется о том его уведомить.

А как по произведенному здесь следствию открылось, что помянутая Конституция ввезена в Минскую губернию помещиком Вилеиской губернии Сорокою и первоначально сообщено было им находящемуся в местечке Камене на эксдивизии регенту Богутскому, а от него, Богутского, разошлась по разным рукам. Сорока же в объяснении своем показал, что помянутая Конституция получена им в городе Вильне от служащего при сенаторе князе Огинском Франца Бавора в доме и при бытности самого господина Огинского. То по сему представляя в переводе список таковой Конституции и показания помещика Сороки, я покорнейше прошу Вашего высокопревосходительства согласно с волею господина Главнокомандующего в Санкт-Петербурге приказать кому следует спросить господина сенатора князя Огинского: действительно ли помещик Сорока получил от Бавора таковую бумагу при его

бытности? По последующем уведомить господина
Главнокомандующего в Санкт-Петербурге.

Генерел-майор Игнатъев

Л. 3-4. Подлинник.

3

*Bajoro Jurgio Sorokos pasiaiškinimas Minsko
ispravnikui*

1815 m. birželio 23 d.

Kamenė

Vertimas iš lenkų kalbos

Šių metų birželio 11 d., būdamas Vilniuje, tą pat dieną pavakare sutikau senatorių kunigaikštį Oginskį,ėjusį nuo Aušros Vartų link rotušės. Jis, pamatęs mane, paklausė: ar aš girdėjau, kad turime karalių ir turėsime Konstituciją ir ar aš ją skaičiau. Aš atsakiau, kad apie pirmąjį girdėjau, bet Konstitucijos neskaičiau ir kad Vilniaus policija turi pono generalgubernatoriaus nurodymą surasti, kas pirmas paskleidė žinią apie ją. Senatorius atsakė, kad tai melas, ir niekas nepersektojamas, ir kad jis esąs pirmasis, kuriam ją per kurjerį atsiuntęs iš Balstogės buvęs maršalka Sulistrovskis. Ir prisakė man rytoj būti pas jį tarp 12 ir 1 valandos po pietų. Todėl birželio 13 d. nurodytu laiku aš atėjau į pono senatoriaus butą ir radau jį rašantį į Sankt-Peterburgą, kur siuntė Pranciškų Bavorą parvežti žmoną ir vaikus. Tasai Bavoras taip pat manęs paklausė ar aš turįs Konstitucijos nuorašą ir atnešė ją man. Vėliau aš tąją parodžiau regentui Boguckiui. Pirmadienį, birželio 14 d., aš taip pat buvau pas senatorių kunigaikštį Oginskį, kuris man parodė "Varšuvos žinių" Nr.48 priedą, kur aprašoma apie Lenkijos karalystės sudarymo paskelbimą ir kad mūsų imperatorius kartu yra ir Lenkijos karaliumi. O kai perskaitęs gražinau, kunigaikštis atsiliepė tokiais žodžiais: ar mes galėjome tikėtis, kad sulauksime ir Karalystės, ir

Konstitucijos, nesuprantu, kodėl tikėtai geradarystę primate be susižavėjimo. Aš į tai atsakiau, kad karalystė ir Konstitucija tik Varšuvos kunigaikštystei, o ne mūsų gubernijoms, prijungtoms prie Rusijos imperijos. Atsakydamas į tai ponas senatorius pasakė, kad reikia kantrybės, ir mūsų gubernijos bus sujungtos su Lenkijos karalyste ir bus vyriausybė pagal šią Konstituciją.

Vilniuje daugelis turi šito rašto nuorašą ir susibūrimuose viešai svarsto šią Konstituciją, todėl neturėjau reikalo ją slėpti ir parodžiau ją regentui Boguckiui.

Beje, įsakytas būti Kamenės eksdivizijoje, negaliu išsiprašyti į Minską asmeniškai pasiaiškinti ponui gubernatoriui, todėl duodamas šią teisingą pasiaiškinimą patsai pasirašau. 1815 metų birželio 23 d., Kamenėje. Originalą pasirašė: Jurgis Soroka, Ašmenos žemės prezidentas.

Originalą atitinka: vertėjas Osipas Bernadskis.

L.5. Originalas. Vertimas iš rusų kalbos.

Объяснение дворянина Юрия Сороки Минскому земскому капитану исправнику

23 июня 1815 г.

Камень

Перевод с полького

Сего года июня 11-го дня будучи в Вильне, встретил я того ж дня под вечер шедшего от Острой Браны к ратуше сенатора князя Огинского, который увидя меня спросил: слышал ли я, что имеем короля и будем иметь Конституцию и читал ли оную. Я отвечивал, что о первом слышал, но Конституции не читал и что Виленская полиция имеет от г/осподи/на генералгубернатора повеление извыскать, от кого начально вышло известие об иной. Сенатор отвечал, что то ложь и никто не преследовано и что он есть первый, которому с курьером прислал из Белостока бывший маршал Сулистровский и приказал мне быть у себя назавтра между 12-ти и 1-м часом по полудни. В следствие чего июня 13-го в

назначенном часу пришед я в квартиру г/ослоди/на сенатора нашел его писавшего в С/анкт/-Петербург, куда выслал Франца Бавора за женою и детьми. Сей Бавор также спросил меня имею ли я копию Конституции и принес мне оную, которую после сообщил я регенту Багутскому. В понедельник 14-го июня был я также у сенатора князя Огинского, который показал мне прибавление к "Варшавским ведомостям" под Нр. 48-м описывающее объявление об установлении Польского королевства и что наш император есть вместе и королем польским, а за возвратом по прочтении отозвался князь с сими словами: могли ль надеяться того, чтобы дождались и королевства, и конституции, не понимаю для чего только благоденствие приемлете без восхищения. Я на сие отвечал, что королевство и Конституция служит для княжества Варшавского, но не для наших губернии, присоединенных к Империи Российской. А в ответ на то г/ослоди/н сенатор сказал, что нужно взять терпение, а верно и наши губернии будут соединены с Польским королевством и будет правительство на основании сей Конституции.

В Вильне всякий имеет копию сей бумаги и в компаниях публично об онной Конституции рассуждают, для чего не имея надобности скрывать сообщил ся регенту Богутскому.

В прочем, находясь в намаве на эксдивизии Каменской, не могу отпроситься в Минск для личного объяснения перед господином губернатором и для того дав сие справедливое объяснение собственноручно подписую. Июня 23-го дня 1815-го года, в Камене. Подлинное подписал: Юрий Сорока, земский Ошмянский президент.

С подлинным верно: переводчик Осип Бернадский.

Л.5. Подлинник.

kariniam gubernatoriui artilerijos generolui majorui Ignatjevui

1815 m. rugpjūčio 7 d.

Vilnius

Ryšium su Jūsų Prakilnybės praėjusio liepos 25 d. raštu man Nr.1117 dėl to, kad pas įvairius asmenis užtiktas egzempliorius, vadinamas Lenkijos Karalystės Konstitucija, kurią, kaip...* parodo Soroka, būk tai išplatino senatorius kunigaikštis Oginskis, išreikalauta iš jo, p/ono/ Oginskio, pasiaiškinimas, kurio originalą prancūzų kalba siunčiu prie šito* .

L.7. Juodraštis. Vertimas iš rusų kalbos.

Ответ Литовского военного губернатора генерала от инфантерии Александра Римского Корсакова Минскому военному губернатору генералу-майору артиллерии Игнатьеву

7 августа 1815 г.

г. Вильнюс

В следствие отношения ко мне Вашего Превосходительства от 25 минувшего июля Нр.1117 об открывшемся у разных лиц экземпляре под названием Конституции Польского Королевства, который как ...* показывает Сорока вышел якобы от сенатора князя Огинского, вытребовано от него, Огинского, объяснение и онное в подлинном на французском языке при сем препровождается* .

Л.7. Черновик.

---

* Neįskaityti du žodžiai.

* Be parašo.

* Два слова не удалось пазобрать.

* Подпись отсутствует.

Mykolo Oginskio pasiaiškkinimo santrauka*

/1815 m. rugpjūčio pradžia/

Vilnius

Senatorius grafas Oginskis savo laiške ponui generolui Rimskiui Korsakovui atsiliepia šitaip: kad jis nežino ar davė jo tarnyboje esantis Bavoras Sorokai vadinamosios Lenkijos Konstitucijos nuorašą ir apie tai sužinoti negali, nes Bavoro Vilniuje nėra, bet tuo abejoja, kadangi jo žmonės naujienų platinimu neužsiima, jog Sorokai tarp kitko ir nereikėjo kreiptis į Bavorą, kad gautų tos atneštos čia iš Lenkijos Konstitucijos projektą todėl, nes ją buvo galima rasti visur, be jokių tikrumo požymių.*

L.8. Juodraštis. Vertimas iš rusų kalbos.

Пересказ объяснения Михаила Огинского

/Начало августа 1815 г./

г. Вильнюс

Сенатор граф Огинский в письме своем к господину генералу Римскому Корсакову отзывается следующим образом: что он не знает дал ли находящийся у него на службе Бавор Сороке копию так называемой Конституции Польши и о том осведомиться не может, поскольку Бавор не находится в Вильне, но сомневается в том, поскольку его люди не занимаются новостями, что Сорока впрочем не имел надобности адресоваться к Бавору, чтоб получить копию таковой Конституции принесенной сюда из Польши потому, что она находилась везде, не имея никакого знака верности.*

Л. 8. Черновик.

---

* Pilną pasiaiškkinimo tekstą prancūzų kalba (nuorašas) žr. L.9.

* Ве параšo .

* Подпись отсутствует.

